

Rammer for handling? Klimaskeptikere i den norske klimadebatten

Eirik Swensen

Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

Artikkelen er publisert i *Sosiologisk Tidsskrift*, 21(2): 133-149, 2013. For endelig versjon, se tidsskriftet.

Klimaforskningen i dag konkluderer i all hovedsak med at økte CO₂-utslipp skyldes menneskelig aktivitet og må begrenses. Likevel finnes det i denne debatten stemmer som formidler en alternativ forståelse. Denne artikkelen tar utgangspunkt i nettopp disse stemmene, ved å undersøke hva norske klimaskeptikere sier og skriver. Hovedmålet er å forstå på hvilke måter de rammer inn klimadebatten: Hvilke fakta anses som relevante, og hva løftes frem som fruktbar politikk? Funnene peker i retning av at det i deres innramming, som er svært forskjellig fra hvordan klimaforskningen generelt rammer inn problemet, likevel finnes potensial for å skape sosialt robust kunnskap på klimafeltet. Artikkelen argumenterer for et skifte i fokus: Istedenfor å bruke tid og krefter på endeløse vitenskapelige konflikter, bør både forskere og lekfolk rette fokuset mot handlingsalternativer.

Nøkkelord: klimaskepsis, innramming, fakta og betydning, handlingsalternativer

Potential frames for action? The climate skeptics in the Norwegian climate debate

Anthropogenic climate change has long been established as a fact in the scientific community. That does not mean that these facts are universally agreed upon. Climate skeptics with different backgrounds challenge the established view. In this article, I consider the standpoints of the Norwegian climate skeptics and investigate how they frame the climate change debate. I then examine whether these different framings can create socially robust knowledge in the climate

field by considering Latour's prescription of moving from "matters of fact" to "matters of concern" as a potential for creating frames for joint action in the climate field.

Key words: Climate skeptics, framing, matters of fact, matters of concern

At jordens klima alltid har endret seg, er det ingen som ser ut til å være uenige i. Samtidig er det altså et mer komplisert spørsmål i hvilken grad *mennesket* påvirker disse prosessene. Den svenske forskeren Svante Arrhenius regnet allerede på slutten av 1800-tallet ut at utslipp av CO₂ fra menneskeskapte kilder ville lagres i atmosfæren og skape global oppvarming.¹ Gjennom hele 1900-tallet har det kommet stadig flere rapporter fra ulike fagfelt knyttet til klima som levner liten tvil om at klimaendringene er menneskeskapte; spørsmålet går snarere på *andelen* som kan knyttes til menneskelig aktivitet (IPCC, 2007). Våren 2010 ble den såkalte «Climategate-skandalen» avdekket. E-poster og andre dokumenter gjort tilgjengelige gjennom hacking hos Climate Research Institute ved University of East Anglia indikerte at forskningsmateriale brukt blant annet i FNs klimapanel (IPCC) var valgt ut på en selektiv og tendensiøs måte. At granskning senere viste at dette ikke rokket ved hovedkonklusjonene til FNs klimapanel, forhindret ikke at troverdigheten til klimapanelet ble svekket (Ryghaug og Skjølvold, 2010). I Norge har de såkalte «Klimarealistene», «en organisasjon for deg som ikke stoler på FNs klimapanel»,² fått en viss oppmerksomhet i kjølvannet av kritikken mot IPCC.

Både «Climategate»-saken og Klimarealistenes deltagelse i klimadebatten i media har forsterket inntrykket av at menneskeskapte klimaendringer er et felt preget av kontrovers og usikkerhet i det vitenskapelige miljøet. Mens «Climategate» og ulike klimaskeptikere vies stor oppmerksomhet i media, presenterer imidlertid forskning på felt relatert til klima stadig flere og sterkere indikasjoner på at klimaendringene faktisk *er* menneskeskapte. IPCC leverte mellom 1990 og 2007 fire hovedrapporter som sammenfattat forskningen rundt menneskeskapte klimaendringer, og dokumentasjonen blir stadig mer overbevisende om realiteten i problemet.³ Det illustrerer nemlig at *fenomenet* «menneskeskapte klimaendringer» har blitt umulig ikke å

forholde seg til, uansett om man tror på de «fysiske realitetene» eller ei. Menneskeskapte klimaendringer har blitt en «issue» (Marres, 2007).

En generell oppfatning har nemlig vært at klimaskeptikerne får stadig mindre støtte for sine synspunkter. Ulrich Beck gjenspeiler denne oppfatningen når han hevder:

I begynnelsen var klimaspørsmålet relativt lite fremme i vitenskapsjournalistikken, deretter ble det problematisert av en liten gruppe klimaskeptikere med stort gjennomslag i media. Til slutt kom det en epoke der det ble akseptert som en global risiko, og noe som krevde internasjonal respons (Beck, 2010: 261).

Det har likevel hele veien vært sterke motkrefter til det «etablerte» synet, og mye kan tyde på at Beck her undervurderer den innflytelsen de med et «avvikende» syn i klimadebatten har i en slik sammenheng. Andrew Hoffman (2011) hevder i den forbindelse at samfunnsvitenskapen enten har vært avvisende til hva klimaskeptikerne står for, eller har tillagt dem tvilsomme motiver. Klimaskeptikerne blir ofte avfeid som irrelevante og med ekstreme meninger. Er bildet så entydig? Gjennom empirisk å undersøke deres deltagelse i klimadebatten, vil artikkelen bidra med kunnskap om et fenomen som har vært lite utforsket i norsk sammenheng og noe som kan ha betydning for hvordan klimakunnskap kommuniseres i fremtiden. Forskning på klimaskepsis finnes nemlig hovedsakelig i en amerikansk kontekst, og jeg vil derfor kunne tilføre feltet noe ved å ta for meg den norske debatten.

Begrepet klimaskeptiker har vært mye debattert og trenger derfor en avklaring. Mike Hulme (2009) har sett på betegnelsene «skeptiker», «fornekter», «tviler» etc., mens Hoffman (2011) skiller mellom henholdsvis «skeptics» og «deniers» på den ene siden og «convinced» og «believers» på den andre. Det er ikke vanskelig å se at disse begrepene kan kommunisere forskjellig når det gjelder hva det vil si å være skeptiker. For min analyse er det ikke relevant med en større semantisk utgreiing, men jeg vil likevel understreke at jeg med klimaskeptiker mener en person som i større eller mindre grad utfordrer flertallssynet på klimafeltet.

Fagtradisjonen teknologi- og vitenskapsstudier (STS) har vært opptatt av å studere kontroverser, enten der kunnskap ennå ikke er stabilisert eller der den utfordres av ny eller revitalisert kunnskap på et felt. Ved hjelp av begrepene sosialt robust kunnskap og innramming vil jeg analysere ulike representasjoner av klimaskepsis i Norge gjennom å følge aktørene og hvordan de debatterer. Jeg vil gjennom å studere fenomenet på nært hold, det Latour kaller

«critical proximity», skaffe meg kunnskap som muliggjør en kritisk analyse (Latour, 2003). Et annet analyseredskap hentet fra Latour (2004) er skillet mellom fakta og betydning, det han kaller «matters of fact» og «matters of concern». Latour mener det er problematisk at debatter foregår på noe som kan kalles et «faktapremiss» snarere enn et «betydningsprinsipp».

I denne artikkelen vil jeg derfor ta utgangspunkt i hva klimaskeptikerne i Norge *selv* sier og skriver. Hvem er de, og hva er hovedargumentene deres? Hva er deres tolkning av klimaproblemet, og hvordan bruker de vitenskap for å underbygge sine egne holdninger? Jeg har altså to hovedsiktemål med denne artikkelen: For det første vil jeg undersøke hvordan klimaskeptikere argumenterer i klimadebatten. Dette vil gi innsikt i hvordan klimaproblemet rammes inn av denne aktørgruppen, og om det er eventuelle oversvømmelser i en slik innramming. For det andre vil jeg drøfte klimaskeptikernes deltagelse i debatten i lys av et modus 2-regime (Nowotny m.fl., 2003). Fører en bred deltakelse med de kontroverser det eventuelt medfører til sosialt robust kunnskap?

Jeg vil begynne med å si litt om metode og min egen motivasjon for å skrive om klimaskeptikerne. Videre vil jeg gå inn på en teoretisk drøfting med utgangspunkt i begrepet innramming. Den empiriske delen følger deretter, før jeg avslutter med en drøfting, oppsummering, og forslag til hva som kan gjøres videre.

Metode og motivasjon

Jeg har i denne artikkelen basert meg på fem intervjuer med såkalte klimaskeptikere samt deltatt på to møter med disse gruppene; et formelt og et uformelt. I tillegg har jeg systematisk fulgt flere nettdebatter samt lest dokumenter som klimaskeptiske grupper har gitt ut i Norge. Nettdebattene jeg har fulgt har foregått i Dagsavisen, under spalten «Nye meninger». Her har jeg gjennomgått alle leserinnlegg/kronikker med klimarelatert innhold siden spalten ble opprettet i september 2010 og ut 2011. Jeg valgte denne avisen fordi den har modererte debattspalter. De mest ekstreme ytringene faller slik sett utenfor, men det har vært et bevisst valg å undersøke det som kan karakteriseres som debattytringer med fullt navn. Dokumentene med klimaskeptisk innhold jeg har lest har vært gitt ut av «Klimarealistene», og blir derfor denne gruppens syn i

klimaspørsmålet. Grunnen til at denne gruppens dokumenter ble valgt er at det er få andre som publiserer på norsk spesifikt med klimaskepsis som tematikk.

Kildetilfanget er altså variert: skriftlige kilder (publikasjoner og nettdebatter), deltagelse på møter arrangert av klimaskeptikere, og semistrukturerte intervjuer. Intervjuobjektene jeg tok kontakt med per epost for intervju var profilerte debattanter på den skeptiske siden, alle med professortittel innen naturvitenskapelige fag. Jeg ønsket å snakke med disse med en slags undring rundt om de ville representere en annen tilnærming enn nettdebattantene. De var positive til å la seg intervjuer, og foreslo andre kollegaer og kjenninger jeg kunne snakke med. Intervjuene ble foretatt i november og desember 2011. Da jeg hadde intervjuet fire–fem personer, begynte mange av de samme argumentene og «funnene» å gjenta seg. Samtidig ønsket jeg å se på hvordan klimaskeptikerne opererte når de møttes; kom det opp andre ting i en annen setting? En av informantene inviterte meg på et åpent møte, såkalt «Klimapizza», arrangert av «Klimarealistene». Her deltok 20–30 personer. Under selve møtet fortalte jeg hvorfor jeg var der, men inntok ellers en lyttende holdning under diskusjonene mellom deltagerne. Jeg gjorde grundige feltnotater etterpå.

Dataene er analysert ved hjelp av «grounded theory» (Charmaz, 2006). I praksis betyr det at empirien, de tre ulike datakildene, er utgangspunktet. Disse har i sin tur generert konsepter og kategorier jeg har gått videre med. Jeg har behandlet dataene under ett og ikke sett noe på om møtene, intervjuene og de skriftlige kildene (nett og papir) skiller seg fra hverandre, men heller vært opptatt av tekstene og talehandlingene i seg selv.

Forventningen min på forhånd var at klimaskeptikerne på den ene siden ville fremstå som en obskur og ureflektert gruppe som i liten grad forholdt seg til etablerte fakta. Jeg var imidlertid klar over at også klimaskeptikere med høyere utdanning deltok med mange faglig funderte innspill. Jeg hadde for øvrig ingen indikasjoner på at de var opptatt av miljøspørsmål som sådan. I hvilken grad fikk jeg disse fordommene bekreftet eller avkreftet? I det følgende vil jeg analysere klimaskeptikernes deltagelse i klimadebatten: hva aktørene selv sier og skriver, hva de legger mest vekt på i legitimeringen av sitt syn, hvordan de forklarer sitt ståsted, og hvilke praktiske konsekvenser de mener deres kunnskap bør ha.

Internasjonalt er det gjort mange studier rundt klimaskepsis, med forskjellige innfallsvinkler. Ifølge McCright og Dunlap (2010) er klimaskepsis i USA en del av det de kaller et «dominant sosialt paradigme», og klimaskepsis er aksepterte holdninger i samfunnsdebatten. Demeritts (2006) studier har for eksempel vist hvordan slike holdninger har blitt gangbare i amerikansk politikk, mye takket være innflytelsesrike lobbygrupper på høyresiden. Dette er grupper med betydelig innflytelse i den amerikanske debatten. De spekulerer i å så tvil om det vitenskapelige grunnlaget innenfor klimafeltet, en strategi de samme gruppene tidligere har brukt innenfor blant annet tobakksfeltet. Oreskes og Conway (2010) kaller derfor disse aktørene for «merchants of doubt», eller selgere av tvil, og hevder at denne tvilen i betydelig grad har hindret politisk handling for å møte klimautfordringen.

Når det gjelder hvordan klimaspørsmålet *presenteres* i den offentlige debatten, viser både norske og internasjonale mediestudier at klimakunnskap fremstår som en åpen kontrovers mellom to jevnbyrdige parter (Ryghaug, 2006). Denne balanserte tilnærmingen gir potensielt all type «fakta» og argumenter i debatten den samme legitimiteten. En tilsynelatende kontrovers der media gir begge parter like mye spalteplass, går imidlertid på tvers av den vitenskapelige publiseringen på feltet. Naomi Oreskes (2004) har gått systematisk gjennom alle forskningsartikler om klima og funnet at det er svært få publiserte artikler som faktisk går mot det etablerte kunnskapsgrunnlaget. Det er altså et paradoks med en tilsynelatende pågående kontrovers, samtidig som kunnskapsgrunnlaget rundt menneskeskapte klimaendringer øker i omfang.

Min motivasjon for å skrive om klimaskeptikerne i en norsk sammenheng har vært å fylle det kunnskapshullet som eksisterer på feltet. Det finnes omfattende forskning fra USA, og i norsk sammenheng er det som nevnt gjort en del mediestudier med fokus på ulike typer klimakunnskap. En systematisk gjennomgang av hva klimaskeptikerne i Norge sier, og hva implikasjonen av deres deltagelse er, er imidlertid lite dekket, og noe jeg ønsket å finne ut mer av.

Klima og fakta – på tvers

Bruno Latour (1987) bruker uttrykket «science in the making» for å illustrere hvordan vitenskap «arbeides frem» av forskere snarere enn at det hentes «fakta» ut fra naturen. Latour påpeker dermed at vitenskapelige «fakta» er noe som etableres i en *prosess*. Når prosessen er slutført vil noen fakta ligge relativt stabile, det Latour kaller «ready made science», mens andre funn er i konstant forhandling og forandring. Atter andre igjen kan gå fra å være etablerte til å re-åpnes. Latour illustrerer denne prosessen med et janusansikt der den venstre siden representerer den faste, ukontroversielle kunnskapen som her og nå har status som fakta, mens den høyre siden står for den kunnskapen som ennå ikke er stabilisert (Latour, 1987). For å få innsikt i hvordan vitenskap produseres, må en gå inn i en vitenskapsprosess på det tidspunkt der kunnskapen fortsatt er ustabil og der fakta er «in the making», eller studere en kontrovers der etablert kunnskap utfordres (Latour, 1987). Denne måten å tenke vitenskap på er relevant i klimaskeptikerdebatten fordi den sier noe om begrensningene som finnes ved i alle sammenhenger å vise til kun fakta. Klimakunnskap er etter hvert stabilisert i de fleste forskningsmiljøer og for en stor del i den offentlige politiske debatten. Det såkalte «Klimaforliket» fra 2008, bestående av alle stortingspartiene med unntak av Fremskrittspartiet, viser at klimakunnskap er stabilisert i politiske fora. Media har imidlertid med jevne mellomrom fremstilt dette som en kontrovers, og blant enkelte forskere og i ulike nettfora fremstår derfor kunnskapen som ustabil. Samtidig viser TNS Gallups årlige klimabarometer at klima har sunket fra en 2. til en 11. plass på hva ungdom prioriterer som viktige saker (TNS Gallup, 2011). Dette er ikke nødvendigvis en indikasjon på klimaskepsis, men kan si noe om at feltet ikke er så stabilisert i det norske samfunnet. Helga Nowotny m.fl. (2003) har videreført Latours «science in the making» til hvordan kunnskap kan stabiliseres i *samfunnet*. Innenfor det de kaller «Modus 2» beskriver forfatterne hvordan kunnskap stabiliseres, eller får faktastatus, ikke bare gjennom vitenskapelig konsensus, men også gjennom dialog mellom forskere, samfunnsinstitusjoner og lekfolk. Deres argument er at kunnskapen må være sosialt robust for å «virke». Forskning og vitenskap handler slik sett om mye mer enn hva som foregår i «laboratoriet». Den normative

dimensjonen ved en modus 2-orientert kunnskapstilnærming handler også om at lekfolks kunnskapsregimer må bli tatt på alvor. Ulrich Beck (1992) snakker i den forbindelse om «refleksiv modernisering» av samfunnet, med en frigjøring av politikk, jus og den offentlige sfære fra teknokratisk overstyring (Beck, 1992: 109). Gjelder dette for klimakontroversen? Vil en åpnere debatt der argumenter som sår tvil om etablerte fakta, også utgjør en vesentlig del, bidra til mer sosialt robust kunnskap og mer refleksivitet? Kan en slik åpenhet i så fall bevege debatten fra fakta til betydning?

I lys av disse spørsmålene er måten klimaproblemet rammes inn på helt sentral for hvordan klima som utfordring forstås og av hvem. Det er derfor det er viktig å se nærmere på hvordan klimaskeptikerne argumenterer i klimadebatten. Opprinnelsen til innrammingsbegrepet (framing) kan spores tilbake til Erving Goffman (1971), som definerte rammer som måten å organisere og systematisere fenomener og hendelser på. Konseptet har senere blitt videreutviklet, og Nisbet og Mooney (2007) beskriver at rammer organiserer sentrale ideer, at de identifiserer hva som betyr noe, peker på hvem som er ansvarlig, og på hva som kan bli gjort (Nisbet og Mooney, 2007: 56). Innrammingsbegrepet har de siste årene også blitt benyttet i studier spesifikt knyttet til miljø og klima, blant annet hos Mike Hulme (2009). I boken *Why We Disagree About Climate Change* analyserer Hulme klimautfordringen fra et bredt kulturelt perspektiv hvor innramming står sentralt: «Hver historie vi hører om klimaendringer er rammet inn på en spesiell måte som vektlegger en spesifikk del av problemkomplekset» (Hulme, 2009: 225). Hulmes poeng er at når én innramming legger vekt på en del av et problemkompleks, nedtones samtidig en annen. Dette er viktige innsikter i diskusjonen rundt klimaskeptikerne. Michel Callons (1998) bruk av innramming og begrepet oversvømmelse (overflow) kan være nyttig i så henseende. Callon tar utgangspunkt i Goffmans innrammingsbegrep og overfører det til økonomifeltet. Han er i den sammenheng opptatt av hva som tas hensyn til og hva som eksternaliseres når beregninger foretas. Poenget er at det alltid vil være noe som faller utenfor ved en beregning, uansett hvor god den er. Callon fremhever at det etablerte synet hos økonomer er å se på «framing» som normalen, mens eksternaliteter, altså ytre usikkerheter, kan sees på som en markedssvikt. At noe overskrider innrammingen, beskriver han som oversvømmelser. Denne forståelsen av innramming trenger imidlertid ikke begrenses til kalkulasjonsprosesser og

8

økonomi. Særlig den rollen oversvømmelser spiller for innramming har overføringsverdi mer generelt, og kan bidra til hvordan man forstår klimaproblemet. I uklare, eller det Callon kaller «varme» situasjoner preget av mange aktører, og der fakta og verdier glir over i hverandre, blir mulighetene for innramming vanskelige. Her mener Callon at STS kan bidra til en mer presis innramming ved å synliggjøre slike oversvømmelser og de uenighetene som forårsaker disse (Callon, 1998: 263). Overført til en analyse av klimaskeptikerne blir spørsmålet: Hvordan rammer de inn klimaproblemet, og hva faller utenfor denne innrammingen? Kan en forståelse av oversvømmelsene i så fall bidra til en annen og mer virksom innramming? Dette vil jeg se nærmere på i siste del av analysen.

Klimaskeptikerne i Norge

Vi vet en god del om klimaskeptikerne i en amerikansk kontekst, jamfør studiene til Oreskes og Conway (2010), men i hvilken grad arter klimaskepsis seg annerledes i Norge? Hvem er egentlig klimaskeptikerne, og hvordan argumenterer de for sitt syn? Klimaskeptiske holdninger har hatt liten aksept i Norge. Tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland har for eksempel karakterisert det som uansvarlig, uforsvarlig og høyst umoralsk å stille spørsmål ved eksistensen av menneskeskapte klimaendringer.⁴ En portrettbok om nåværende statsminister, Jens Stoltenberg, har på sin side fått tittelen: *Klimaparadokset – Jens Stoltenberg om vår tids største utfordring* (Alstadheim, 2010). Selv om et dominerende parti som Fremskrittspartiet kan sies å ha et uavklart ståsted i klimaspørsmålet,⁵ er det likevel få med uttalt klimaskeptiske holdninger i det politiske miljøet. Klimaskeptikere har slik blitt karakterisert som en utgruppe med suspekterte motiver og som ikke forholder seg til fakta. Uttalte klimaskeptikere i Norge er mest synlige gjennom den nevnte organisasjonen «Klimarealistene».⁶ Det er imidlertid langt flere enn medlemmene i denne organisasjonen som deltar i klimadebatten på den «skeptiske» siden, både blant forskere og lekfolk. Det er noe av denne bredden jeg har forsøkt å favne med min empiri. Hva er så de norske klimaskeptikerne opptatt av? Hvordan ytrer klimaskeptikerne seg i møter, intervjuer og skriftlige fora?

Naturvitenskapelige lover og fakta som klimastrategi

Det første jeg vil trekke frem med utgangspunkt i mine data, er klimaskeptikernes store mistillit til den etablerte vitenskapelige konsensus. Samtidig mener de at de selv gjør sitt for at debatten skal bli mest mulig vitenskapelig. Dette kan illustreres gjennom en meningsutveksling som fulgte i kjølvannet av en kronikk skrevet av Audun Hjertager fra Miljøpartiet de Grønne. Denne kronikken, som i og for seg tar for seg velkjente argumenter for hvorfor klimakutt er viktige, genererte hele 174 kommentarer. De aller fleste av disse kommentarene fokuserte på Hjertagers henvisning til rådende fakta, og i hvilken grad disse var sanne eller ei. Det å ha fakta på sin side var med andre ord en gjennomgangstone. Som en av nettdebattantene uttaler:

Jeg har registrert at hverken du, Swensen, Hermstad, Kaski eller Håndlykken (*henviser til andre deltagere i debatten*) har kommet med en eneste link til dokumentasjon som underbygger deres påstander. Og det er i kontrast til hva jeg har gjort, jeg har kommet med minst 10 forskjellige linker, deriblant to meget relevante linker som finnes i debatt-tråden "CO₂-fangst er nødvendig?" De to linkene viser til forskning gjort av fagpersoner med relevant utdanning, relevant yrkespraksis og relevante publikasjoner!⁷

Fremstillingen av «10 forskjellige linker», blir altså fremhevet som en kontrast til de som tror at klimaproblemet er menneskeskapt og som ikke har en eneste link. Det er altså viktig å kvantifisere det man vet. I en publikasjon utgitt av «Klimarealistene» fremkommer det samme synet om kvantifisering:

Det foreligger overveldende vitenskapelig dokumentasjon på at jorda, også etter siste istid, har gjennomgått tilstander med mange ganger dagens temperaturøkning uten økt CO₂-mengde (...) Allerede på 1970-tallet var det publisert over 1000 arbeider om dette (Ellestad, 2011: 23).

I tillegg er det interessant å merke seg formuleringer som «vitenskapelig dokumentasjon», og vektlegging av at dette er «forskning gjort av fagpersoner med *relevant* utdanning, relevant yrkespraksis og relevante publikasjoner». Relevant i denne sammenheng er naturvitenskapelig kompetanse, som jeg skal komme tilbake til.

Vi ser altså her at klima rammes inn som vitenskapelig kontrovers, og at betoningen av fakta i debatten styrker en slik innramming. Å henvise til «fagpersoner med relevante publikasjoner» og «over 1000 arbeider» er interessant å se nærmere på. Dette er strategier som vanligvis brukes som forsvar av "peer review"-prosesser blant de som tror på klimaproblemet. Antall og relevans i publikasjoner er nettopp avgjørende for hva som til enhver tid er «sant» på et

felt, altså om dette er «ready-made science» (Latour, 1987). Når klimaskeptikerne tilsynelatende argumenterer på samme måte, kan det potensielt undergrave fakta på feltet, det Latour kaller å gjenåpne den svarte boksen (Latour, 1987), altså å utfordre den etablerte konsensusen.

Betydningen av fakta ble også bekreftet i intervjuene, der flere av informantene rent faktisk tok frem diverse tall og grafer for å vise meg «bevis» for sitt syn. Jeg ble også tilbudt alternativt informasjonsmateriale, for som en av informantene sa: «Den eneste sjansen til å finne fram til fakta, er å oppsøke det selv».⁸ De var videre opptatt av å vise at det fantes alternativer til den, som de kalte det, offisielle vitenskapen: «Det er mange teorier om klimautfordringen, jeg mener at vi har en plikt til å vise frem til alternativene når den statsfinansierte forskningen ikke gjør det».⁹ Denne holdningen om at dagens forskning er på ville veier, går igjen i det skriftlige informasjonsmaterialet:

Det verste er at en hel generasjon av unge forskere trekkes inn i forskning som er sterkt politisert. Derved får de en feilaktig innføring i sin forskningsvirksomhet og sin vitenskapelige metodiske og forskningsetiske disiplinering (Ellestad, 2011: 23).

Alle de intervjuede informantene trakk dermed inn en form for samfunnsansvar som begrunnelse for sitt engasjement. Dette ga seg imidlertid også utslag i en slags forakt for dem med et avvikende kunnskapssyn. På et av møtene jeg deltok på fremhevet en av deltagerne gjentatte ganger i en lettere aggressiv tone at jeg ikke kunne vurdere klimadebatten uten *selv* å ha den nødvendige tekniske innsikten. Dette sier noe om at det er en spesifikk teknisk kunnskap som verdsettes. En tilsvarende kritikk ble rettet mot klimaforskningsinstituttet Cicero: «De har ca. 70 ansatte (...) Bare 19 har naturvitenskapelig bakgrunn (...) CICERO gjør da heller ikke annet enn å forsvare IPCCs visjoner» (Klimarealistene, 2010). En slik hierarkisering viser at det er en type vitenskap som rager høyest, nemlig den naturvitenskapelige.

Klimaskeptikerne i Norge har vært sett på som populistere i debatten, en gruppe med holdninger det ikke er verdt å ta på alvor. Sitatene over fra nåværende og tidligere statsminister er talende eksempler på at klimaskeptiske holdninger blir forsøkt utdefinert fra debatten. At klimaskeptikerne er opptatt av å vise at de funderer argumentene sine i naturvitenskapelige fakta, kan dermed være en strategi for å bli tatt mer på alvor, siden dette ofte regnes som «sann» vitenskap. De som tror på menneskeskapte klimaendringer får med en slik dreining i debatten en

dobbel utfordring: De må både tilbakevise klimaskeptikernes (i deres øyne) obskure faktahenvisninger, og samtidig akseptere mer eller mindre frivillig at det blir en endeløs diskusjon om kun fakta og faktaenes sannhetsgehalt. Det som videre er interessant å merke seg er at på tross av at debatten nettopp dreier seg om fakta, oppfatter *begge* parter den andre som «troende» eller politisk drevet og dermed ikke opptatt av fakta, slik dette sitatet fra en klimaskeptiker i nettdebatten illustrerer:

No går ikkje dette på meiningar, men fakta. Og når ein kjenner til og forstår fakta, VEIT ein kva det dreier seg om. og treng ikkje "meine" noko. For oss ser det ut til at Erik Solheim og mange med han har ei religiøs TRU på klimakrisa, og religiøsitet let seg som kjent ikkje diskutere. Det er kanskje derfor det er så vanskeleg å koma til mål her i desse spaltene.¹⁰

Debattanten her rammer inn klimadebatten som en faktadebatt, og der skeptikerne er de som har rett. At han snakker om å «komme til mål» viser også at han har tro på at sannheten finnes der ute, bare den politiske retorikken skrelles bort. Ikke alle skeptikerne er så bombastiske ved å hevde at de selv nødvendigvis har rett, like viktig er det å så tvil og derigjennom vise at *ingen* kan vite at de har rett.

På tross av at den dominerende vitenskapelige debatten og det store flertallet blant politikere er samstemte med hensyn til menneskeskapte klimaendringer, viser både nettdebatten og intervjuene med de skeptiske forskerne at dette ikke påvirker deres syn. Tvert imot, behovet for å diskreditere motparten er fremtredende blant mange av skeptikerne. Dette er også en relativt vanlig strategi i vitenskapelig praksis generelt (Ryghaug og Skjølsvold, 2010). Det er imidlertid ikke bare et retorisk «knep», men handler i høyeste grad om hvordan fakta oppfattes. Klimaskeptiker og professor «Rolf» uttaler seg om dette:

Den såkalte klimavitenskapen er totalt useriøs. IPCC har en definisjonsmakt og måte å jobbe på som gjør at andre meninger blir strupet. For meg blir det ikke noe mer sant av den grunn. Jeg stoler på fakta, og fakta sier at IPCC tar feil.¹¹

«Rolf»s skepsis til IPCC som organisasjon og deres måte å komme frem til resultater på, kan knyttes til det Harry Collins (1992) sier om «experimentors' regress». Poenget her er at en faktadiskusjon i mange tilfeller utarter til et spørsmål om hvem som har de beste metodene og hvem som utøver god forskning. Det hjelper med andre ord ikke bare med resultatene i seg selv,

like viktig er metoden for å oppnå dem. Når denne tilliten ikke er til stede, er det vanskelig å bli enige.

Denne skepsisen mot det mange av informantene kaller den dominerende vitenskapen kobles med at mange ser på seg selv og sine meningsfeller som marginaliserte i debatten. Klimaskeptiker og professor «Harald» setter ord på akkurat dette:

Underdog kan benyttes i ulike perspektiv. Vi er underdog i presseregi med hensyn til antall eksponeringer og at vi primært får spalteplass når vi svarer på IPCC-tilhengers innlegg, sjelden ellers. Det er praktisk talt ingen seriøs beskrivelse av naturlige variasjoner satt inn i klimasammenheng. Det er mest knyttet til historiske hendelser mm. I praktisk politikk er det ingen støtte til IPCC-kritikere. Innen forskning og utvikling går alt til CO₂-hypotesen, alt inkludert nærmer det seg vel 100 milliarder, nasjonal tiltaksplan skisserer mange tiltak.¹²

En annen av informantene, «Bjørn», bekrefter denne underdog-innrammingen, ved å trekke paralleller til kjente historiske vitenskapskontroverser:

Se på Einstein, Newton og de store vitenskapsmennene, de hadde også alle mot seg i begynnelsen. Det må alltid være noen som går mot "mainstream", hvis ikke vil aldri vitenskapen utvikle seg. Jeg tror vi som utfordrer klimahypotesen kan ha en slik rolle i dag.¹³

Det er interessant at «underdog» her og nå hos «Bjørn» samtidig kobles til det å få rett på *sikt*, noe det å trekke på kjente vitenskapsnavn retorisk hjelper til med. Å se på seg selv som «underdog» i en situasjon med styrt forskning, blir også bekreftet i publikasjonene utgitt av «Klimarealistene», og som i intervjuet med «Harald», er det bl.a. IPCC som er skyteskive:

IPCCs leder, miljøorganisasjoner, Al Gore og «grønne» energiaktører (...) meler sin egen kake og tjener til dels store summer på CO₂-håndtering og etablering av fremtidig teknologi. Og politikerne kan bygge sin politikk og forslag på en «sannhet» om fremtidig klimatrussel med «het klode» i stedet for å måtte argumentere langs tradisjonelle politiske baner (Ellestad, 2011: 22).

Her fremsettes det en påstand om at store interesser ønsker at «klimahypotesen», som skeptikerne kaller det, består som den gjør i dag; fordi det er et forsknings- og næringspolitisk nettverk som tjener på det. Anklagen de retter mot IPCC internasjonalt, minner om den ovennevnte kritikken av CICERO nasjonalt. Mens egne fakta slik sett fremstår som «sanne i seg selv», kritiseres motparten for å få rett gjennom en samfunnsdiskurs som har interesse av at menneskeskapt klimaendringer eksisterer. Dette er en retorikk som minner om den Oreskes og Conway (2010) beskriver fra tidligere kontroverser i «Merchants of Doubt», der motstanderne av tobakkrestriksjoner eller atomvåpenforbud rammet inn slike standpunkter som interessepolitikk,

ofte med merkelappen «communism by other means». Klimarealistene rammer inn dagens forskning som full av interesser, og forsøker i så måte å selge tvil som kan destabilisere de etablerte fakta.

Både nettdebatten og intervjuer med norske klimaskeptikere stadfester en enorm faktafiksering. Men fakta skal produseres på en bestemt måte og representere helt bestemte fag. Sannheten kan med andre ord kun fremkomme gjennom egen og meningsfellers forskning. Klimaskeptiker og vitenskapelig ansatt «Bjørn» uttaler:

Mine vitenskapelige funn blir ikke mindre sanne av at det skapes et massehysteri rundt disse spørsmålene. Naturlovene endres ikke på grunnlag av hva som er in i tiden.¹⁴

Det er altså naturen som kan si oss noe om sannheten ifølge Bjørn, og naturen tolkes som en fast størrelse som ikke problematiseres videre. ”Klimaendringer” er altså et ekstremt mangfoldig og komplekst felt som involverer ulike fag i tillegg til aktivister og politikere. Slik jeg har vist til nå har klimaskeptikernes strategier handlet om å diskreditere de rådende fakta, men også å komme med alternative, forskningsbaserte alternativer, til dels faglig funderte sådanne. Flere av informantene publiserer jevnlig i fagfelleverderte tidsskrifter, selv om ikke alle jobber direkte innenfor klimafeltet, og tar det som en indikasjon på at deres forskning må tas på alvor. Steven Shapin (2007) har sagt at problemet i dag ikke er antivitenskap, men en konkurranse om å få eierskap til begrepet «vitenskapelig», noe som viser hvor viktig vitenskapsbegrepet har blitt (Shapin, 2007: 439). Nettopp slik vitenskapeliggjøring er et hovedpoeng hos klimaskeptikerne. Det handler altså ikke om sannhet *per se*, men å vinne tilslutning til *sin* sannhet. Denne sannheten bygger de som vist på et naturvitenskapelig grunnlag. Med termer som «ekte vitenskap» og «underdog» og med Einstein-parallellen skapes slik sett et «sikkert» vitenskapelig alternativ. Denne vitenskapeligheten forsøker de på én og samme tid å fremstille som seriøs og opposisjonell. Det som faller utenfor denne vitenskapelige innrammingen er handlingsalternativene. Klimaskeptikerne ønsker jo nettopp «ikke-politikk» på klimafeltet, fordi de som vist ikke anerkjenner det vitenskapelige grunnlaget. Det betyr imidlertid ikke at de underkjenner at det finnes andre store samfunnsutfordringer som vil kreve politisk handling.

Nei til klima – tja til miljø – ja til viktigere saker

Til nå har jeg vist hvordan faktafiksering er et tydelig trekk ved klimaskeptikernes bidrag til klimadebatten. Et annet hovedtrekk er klimaskeptikernes understreking av at selv om de ikke er for *klimapolitikk*, er de for *miljøpolitikk*. I et utdrag fra en nettdebatt understrekes forskjellen på disse to områdene:

Men klimadebatten dreier seg slett ikkje om miljøet. Klimaet kan me ikkje gjera noko med, eller som folk sa før: "Veret må me ta som det kjem, det kan me ikkje gjera noko med". Og klimaet er som kjent veret i lange periodar. Det er god gammal lærdom som me ikkje må gløyme.¹⁵

Forskjellen sett fra klimaskeptikerens side er altså at mennesket påvirker miljøet, men ikke klimaet, noe flere av debattantene kommer tilbake til:

Jeg er *ikke* imot miljøvern, det er viktig! Men vi mennesker må skille mellom hva vi kan påvirke og hva vi ikke kan påvirke. Klimaet kan vi ikke påvirke, og de som har lest mine kommentarer vet hvorfor jeg sier det.¹⁶

Det ser imidlertid ut som noen av debattantene bruker dette kun retorisk og ellers kommer med krasse påstander mot miljøpolitikk generelt. Andre har et (tilsynelatende) genuint miljøengasjement:

Eg åtvarar på det sterkaste mot CO₂-hysteriet, men kvar i mine innlegg har eg gått inn for "kortsiktig økonomisk vinning"? Sjølv er eg ein sterk tilhengjar av Erik Damman, og eg lever som ein medlem i Framtiden i dine hender skal gjera. Eg er derfor svært usamd med Arild Hermstad, som gjer organisasjonen om til eit hysterisk klimareir.¹⁷

Denne sterke understrekningen av miljø som tydelig fremtrer i mange av nettdebattene, viser seg også hos flere av informantene. Det er også interessant å se på den engasjerte språkbruken som benyttes, med ord som «CO₂-hysteri» og «klimareir». Det er ikke bare miljøspørsmål som taper oppmerksomhet til fordel for klima. «Sven», professor med naturvitenskapelig bakgrunn, har en bredere tilnærming:

Personlig synes jeg som sagt at dagens offentlige diskusjon om 'klimakrisen' er en avsporing i forhold til viktigere ting; dels fordi 'klimakrisen' etter min oppriktige mening hovedsakelig er illusorisk, dels fordi der er en rekke reelle problemer som bør adresseres: bedre helse, bedre mulighet for utdanning, adgang til elektrisitet, demokratisering i vår forstand av samfunn, fjerning av handelsbarrierer i forhold til utviklingsland, så disse kan oppbygge egen industri, og lignende. Disse er mine toppkandidater for det vi burde bruke kreftene på.¹⁸

Det interessante her er altså ikke bare benektelsen av faktagrunnlaget, men minst like mye at klima tar bort fokus fra andre viktige problemer. Klimaskeptikerne har slik sett en annen

virkelighetsoppfatning av hva som er viktig å prioritere enn tilfellet er for de som «tror» på menneskeskapte klimaendringer. Dette går også igjen i «Klimarealistenes» publikasjoner:

I de senere år har tidligere dominerende problemstillinger som overbefolkning, fattigdom, viktige miljøforhold og overforbruk etter "klimakrisen" måttet vike selv med like gode "føre-var"-argumenter (Ellestad, 2011: 22).

Det er altså en irritasjon over at klimaspørsmålet får en annen behandling enn andre spørsmål som burde stått like høyt på agendaen.

En slik måte å tilnærme seg klimaspørsmålet på har den danske klimaskeptikeren Bjørn Lomborg lenge vært en talsmann for. I boken *The Skeptical Environmentalist* (2001) setter han eksplisitt opp en kontrast mellom åpenbare problemer i dag mot *antatte* problemer i fremtiden.¹⁹ Her er det viktig å understreke at klimaskepsis ikke nødvendigvis gir seg utslag i et ønske om andre prioriteringer, men like gjerne et forsvar for *status quo*. En av informantene uttaler: «Hvorfor støtter politikerne miljøbevegelsen i dette; de vil jo ikke egentlig ha en annen verdensordning? Politikerne ønsker jo stabilitet i andre sammenhenger».²⁰ Her ser informanten misforholdet mellom klimakampens retorikk og praksis. På den ene siden blir klimautfordringen fremstilt som vår tids største utfordring, men i praktisk politikk er det lite som tyder på dette, sett i lys av hvor få tiltak som iverksettes. Konklusjonen er imidlertid motsatt av hva den er blant de som ønsker klimatiltak – fjern heller retorikken rundt klimakrise.

At mange klimaskeptikere ikke setter likhetstegn mellom klima og miljø, viser at innrammingen ikke alltid er «vitenskapbasert» fra denne gruppens side. Brian Wynne (2010) har likevel vist at skeptikerne oppnår suksess når klima rammes inn som et vitenskapsspørsmål. Han mener derfor at de ikke-vitenskapelige grunnene for å redusere global oppvarming også må trekkes frem, som for eksempel større global rettferdighet. Når mange klimaskeptikere *selv* tar til orde for en «miljøinnramming», kan det kanskje være åpningen som skal til for å se utover en rent vitenskapelig innramming. I så fall kan også muligheten for en annen innramming av debatten være til stede.

Å ramme inn klimadebatten på nytt – åpning for en mer klimavennlig politikk?

Analysen av skeptikernes deltagelse i klimadebatten er interessant, ikke bare fordi den viser hvordan de bruker vitenskap aktivt, men også fordi den illustrerer at fokuset på hva som er rett

og gal vitenskap ikke beveger samfunnsdebatten fra «hvorfors» til «hvordan» lse klimautfordringen. Dette kan knyttes an til Bruno Latours (2004) nevnte skille mellom fakta og betydning. I klimadebatten er det belegg for a hevde at utslippskutt og debatten om vitenskapens sannhetsgehalt totalt har overskygget en diskusjon rundt hvilke *tiltak* som skal iverksettes, og det gjelder begge sider i debatten. David Demeritt har sagt at den instrumentelle rollen til vitenskapen i a legitimere politikk, inviterer interessegrupper til a utfordre politiske vedtak basert pa om det er «sann» vitenskap eller ei snarere enn om det er god politikk (Demeritt, 2006: 468). Den vitenskapelige debatten har *i seg selv* blitt det sentrale, mens en diskusjon rundt konstruktive handlingsalternativer har hatt en tendens til a forsvinne. Roger Pielke Jr. (2007) kaller en slik situasjon for «abortion politics». Med henvisning til abortdebatten viser han hvordan fenomenet abort for tilhengerne rammes inn som «choice», mens det for motstanderne er «pro life». Nar det gjelder klima har det ogsa vart en tendens til a vurdere uenigheter pa en slik mate, altsa som ulike verdier (Sletteland, 2010). Innenfor en slik ramme verdsetter klimaskeptikerne fenomenet annerledes enn de som tror pa menneskeskapte klimaendringer, noe som igjen vanskeliggjor handling. Selv om den norske klimadebatten har innslag av «abortion politics», kan imidlertid min empiri nyansere et slikt bilde. De som mistror menneskeskapte klimaendringer har nemlig ulike oppfatninger *innad* om hva som er saker av betydning. Disse uenighetene kan beskrives som oversvømmelser i klimaskeptikernes innramming. Sa lenge debatten foregar pa et faktaprinsipp, kommer ikke disse oversvømmelsene til syne. Med en innramming mer i retning av betydning, vil imidlertid det at flere aktorer peker pa viktige milj- og utviklingsutfordringer tre tydeligere frem. Sporsmalet blir om disse utfordringene, som mange kan slutte seg til, kan skape mer sosialt robust kunnskap.

Svaret Nowotny m.fl. (2003) ga med modus 2 var a apne opp vitenskapen for kunne gjore den mer sosialt robust. Men kategorien «klima» betyr ikke det samme for alle, noe maten aktorene rammes inn «menneskeskapte klimaendringer» pa viser. Dette er ikke bare et demokratisk problem, men ogsa et hinder for handling i klimapolitikken. Sheila Jasanoff (2010) fremhever nettopp hvordan en ukontekstualisert klimakunnskap star i motsetning til en folkelig og situert kunnskap nar hun sier at fortoyningen som knytter vitenskap til det lokale, subjektive og kontingente er kuttet, og resultatet er truende objektive fakta fritt flytende rundt (Jasanoff,

2010: 234). Ifølge Jasanoff mister derfor vitenskapen mening i en slik prosess, fordi folk ikke ser hvilken betydning den har for deres liv. Jasanoff fremhever likevel hvor viktig det er å ta den folkelige kunnskapen på alvor, da det er denne som legitimerer den politikken som føres; en global konsensus kan ikke kun skapes ovenfra og ned. Økt folkelig deltagelse er altså ikke nødvendigvis et tilfredsstillende svar i seg selv, hvis folk ikke ser hvorfor noe er relevant. Her har forskeren en rolle å spille som «oversetter» av kunnskap. En slik oversettelse kan tilstrebe nøytralitet, eller mer aktivt gå inn med premisset om at forskeren uansett må bruke seg selv i en slik rolle. John Law (2010) er talsmann for den siste strategien når han skisserer hvordan «idealforskeren» skal agitere gjennom det han kaller innblanding (interference). Essensen i denne tilnærmingen er å undersøke, med forskjellige innfallsvinkler, hvordan en deskriptiv akademisk tradisjon kan kombineres med å intervensjon politisk. Dette er selvsagt en balansegang, men handler om å være politisk med et teoretisk rammeverk i bunn gjennom en kombinasjon av beskrivelse, forklaring av kunnskapen og involvering. Intervensjon handler altså ikke om å ta side som forsker, men å betone fleksibiliteten i en innramming gjennom å vise at et fenomen eller sakfelt alltid kan rammes inn annerledes. Dette kan også minne om det Pielke (2007) kaller for «Honest Brokers of Policy Alternatives», altså ærlige meglere som kommer opp med relevante politiske handlingsalternativer i saker der mer fakta ikke er veien å gå.

En slik «tredje vei», eller det å ramme inn problemet på en ny måte, er en strategi jeg ønsker å forfølge videre i klimadebatten. Som denne analysen har vist, er en ren faktadebatt lite fruktbar for å komme videre til det jeg mener er neste skritt: handling. En ny innramming av debatten må snarere dreies til å handle om flere handlingsalternativer for å møte klimaproblemet. Kanskje er dagens klimadebatt med fokus på å redusere CO₂-utslipp både vanskelig å forholde seg til og også til hinder for andre miljøtiltak? Går det eksempelvis an å tenke seg en debatt som heller vektlegger miljøpraksiser som til sammen løser det store klimaproblemet?

Som skissert innledningsvis har den offisielle norske klimadebatten vært preget av konsensus. Den typiske klimaskeptiker har vært betraktet som en ekstremist. Jeg har i denne artikkelen nyansert dette bildet ved å vise hvordan klimaskeptikerne i Norge rammer inn klimaproblemet, hvilke argumenter de bruker, hvilken rolle vitenskapen har og hvordan de til dels betrakter miljø- og klimaproblematikk som to ulike ting. Det jeg finner er at denne gruppen

er mer variert enn de stereotypiene som vanligvis finnes i media. Ser man bort fra retorikken i de mest ekstreme nettfora, argumenterer de fleste debattantene på et relativt høyt saklighetsnivå. Samtidig ytrer klimaskeptikerne en frustrasjon over at klima fortrenger andre viktige spørsmål i debatten, som miljø og internasjonal skjevfordeling. Debatten rammes likevel i stor grad inn som et spørsmål om å ha de rette fakta som videre brukes for å diskreditere meningsmotstanderne. Analysen har vist at kontroversen dermed ikke umiddelbart lar seg «løse» ved hjelp av mer kunnskap. Det ser heller ikke ut til at å involvere flere aktører for å skape mer sosialt robust kunnskap i seg selv vil løse denne utfordringen. Når klima ikke anses som relevant for folk flest i deres hverdag, er det vanskelig å skape tilslutning til noe syn. Latours (2004) svar på denne utfordringen var nødvendigheten av å bevege seg fra faktadebatt til saker av betydning. Gjennom å ramme inn klimaproblemet som politikk og saker av betydning, der fakta i seg selv ikke spiller en avgjørende rolle, men der handling kan baseres på noe som er av betydning for folk i deres hverdag, er det muligheter for at klimaengasjementet kan øke.

Om forfatteren

Eirik Frøhaug Swensen er PhD-kandidat i teknologi og vitenskapsstudier ved NTNU der han arbeider med overgangsstrategier i klimapolitikken. Han fullførte en mastergrad samme sted i 2010 om Norges energipolitikk på 2000-tallet. Siste publikasjon er «Mediemagneten Mongstad – debatten om CO₂-fangst og lagring i norske aviser» i *Norsk medietidsskrift*, 4/2012. E-post: eirik.swensen@ntnu.no

Om artikkelen

Jeg vil takke de anonyme konsulentene i *Sosiologisk tidsskrift* for nyttige innspill som var med på å heve artikkelen på slutten. Jeg vil også takke veilederne mine Margrethe Aune og Marianne Ryghaug for råd og tips underveis. En spesiell takk til Sylvia Lysgård for kritisk og konstruktiv gjennomlesing i siste runde.

¹ <http://warming.sdsu.edu/>

² Klimarealistene.com

³ <http://earthtrends.wri.org/updates/node/181>

⁴ http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/selected-topics/un/Brundtland_speech_CSD.html?id=465906

⁵ http://www.frp.no/no/Spesialsider/Tidligere_konferanser/Miljo-Klima-Energi_2008/Meny/MiljoKlimaEnergi/Ofte_stilte_sporsmal_om_klima/

⁶ «En organisasjon for deg som ikke tror på FNs klimapanel, IPCC, når de påstår at utslipp av CO₂ endrer klimaet dramatisk. CO₂ er derimot en ufarlig og livsviktig gass som er helt nødvendig for alt liv på jorda», ifølge egne nettsider, klimarealistene.com

⁷ http://www.nyemeninger.no/alle_meninger/post141127.zrm

⁸ Intervju med Sven 23.11.11

⁹ Intervju med Sven 23.11.11

¹⁰ http://www.nyemeninger.no/alle_meninger/post141955.zrm

¹¹ Intervju med Rolf 23.11.11

¹² Intervju med Harald, 01.12.11

¹³ Intervju med Bjørn, 15.12.11

¹⁴ Intervju med Bjørn 15.12.11

¹⁵ http://www.nyemeninger.no/alle_meninger/post144669.zrm

¹⁶ http://www.nyemeninger.no/alle_meninger/post142400.zrm

¹⁷ http://www.nyemeninger.no/alle_meninger/post142385.zrm

¹⁸ Intervju med Sven 23.11.11

¹⁹ Lomborg har senere endret syn, og går nå inn for bl.a. geoengineering

²⁰ Intervju med Bjørn 15.12.11

Referanser

Alstadheim, K. (2010) *Klimaparadokset. Jens Stoltenberg om vår tids største utfordring*. Oslo: Aschehoug.

Beck, U. (2010) 'Climate for Change, or How to Create a Green Modernity?', *Theory, Culture & Society*, 27: 254–266.

Beck, U. (1992) 'From Industrial Society to the Risk Society: Questions of Survival, Social Structure, and Ecological Enlightenment', *Theory, Culture & Society*, 9: 97–123.

Callon, M. (1998) *The Laws of the Markets*. Oxford: Blackwell.

Collins, H. (1992) *Changing Order. Replication and Indiction in Scientific Practice*. London: Sage.

Charmaz, K. (2006) *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: Sage.

Demeritt, D. (2006) 'Science Studies, Climate Change and the Prospects for Constructivist Critique', *Economy and Society*, 35: 453–479.

Ellestad, O. H. (2011) 'Klima, media og forskning' i Solheim, J. E. (red.) 'Naturen – ikke menneskene – styrer jordens klima!'. Hefte utgitt av Klimarealistene.

Goffman, E. (1971) *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. London: Allen Lane.

Hoffman, A. (2011) 'Talking Past Each Other? Cultural Framing of Skeptical and Convinced Logics in the Climate Change Debate', *Organization & Environment*, 24: 3–33.

Hulme, M. (2009) *Why we Disagree about Climate Change. Understanding Controversy, Inaction and Opportunity*. Cambridge: Cambridge University Press.

IPCC (2007) Fourth Assessment Report:

http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/contents.html

Jasanoff, S. (2010) 'A New Climate for Society', *Theory, Culture & Society*, 27: 233–253.

Klimarealistene (2010) 'Den store klimabløffen'. Pamflett utgitt av Klimarealistene.

Latour, B. (1987) *Science in Action*. Cambridge: Harvard University Press.

Latour, B. (2003) 'Critical Proximity or Critical Distance' pop-artikkel: <http://www.bruno-latour.fr/poparticles/poparticle/P-113%20HARAWAY.html>

Latour, B. (2004) 'Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern', *Critical Inquiry*, 30: 225–248.

Law, J. (2010) 'The Greer-Bush Test: on Politics in STS', versjon av 23. desember 2009, på <http://www.heterogeneities.net/publications/Law2009TheGreer-BushTest.pdf>

Lomborg, B. (2001) *The Skeptical Environmentalist. Measuring the Real State of the World*. Cambridge: Cambridge University Press.

Marres, N. (2007) 'The Issues Deserve More Credit: Pragmatist Contributions to the Study of Public Involvement in Controversy', *Social Studies of Science*, 37: 759–780.

McCright, A. M. og Dunlap, R. E. (2010) 'Anti-reflexivity. The American Conservative Movement's Success in Undermining Climate Science and Policy', *Theory, Culture & Society*, 27: 100–133.

Nisbet, M. og Mooney, C. (2007) 'Framing Science', *Science*, 316: 56.

Nowotny, H., Scott, P., Gibbons, M. (2003) 'Introduction "Mode 2" Revisited: The New Production of Knowledge', *Minerva*, 41: 179–194.

Oreskes, N. (2004) 'The Scientific Consensus on Climate Change', *Science*, 306: 1686.

Oreskes, N. og Conway, E. (2010) *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. London: Bloomsbury.

Pielke Jr., R. (2007) *The Honest Broker. Making Sense of Science in Policy and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rygghaug, M. (2006) ‘“Some like it hot” – Konstruksjon av kunnskap om klimaendringer i norske aviser’, *Norsk medietidsskrift*, 3: 197–219.

Rygghaug, M. og Skjølvold, T. (2010) ‘The Global Warming of Climate Science: Climategate and the Construction of Scientific Facts’, *International Studies in the Philosophy of Science*, 24: 287–307.

Shapin, S. (2007) ‘Science and the Modern World’, i Hackett, E. J., Amsterdamska, O., Lynch, M., Wajcman, J. (red.) *The Handbook of Science and Technology Studies*. Cambridge MA: MIT Press.

Sletteland, A. (2010) ‘I klimaskeptikernes hjerne’, *Samtiden*, 4: 38–48.

Solheim, J. E. (red.) (2011) ‘Naturen – ikke menneskene – styrer jordens klima’. Hefte utgitt av Klimarealistene.

TNS Gallup klimabarometer (2011) http://www.tns-gallup.no/arch/_img/9100719.pdf

Wynne, B. (2010) ‘Strange Weather, Again: Climate Science as Political Art’, *Theory, Culture & Society*, 27: 289–305.

